

Яна Молдован

(Київ)

ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АНДРІЯ ЖУКА ПІД ЧАС ЙОГО ПЕРЕБУВАННЯ НА ЕМІГРАЦІЇ У ВІДНІ (1914 – 1930 РР.)

У статті висвітлюються основні аспекти громадсько-політичної діяльності Андрія Жука в період його перебування на еміграції у Відні. Основна увага приділяється його праці в Союзі визволення України за межами рідного краю, а також національно-просвітницькій роботі в таборах полонених українців.

Ключові слова: еміграція, Відень, Андрій Жук, Союз визволення України, Центральні держави, Міністерство закордонних справ, українські полонені, національно-просвітницька діяльність, літературно-інформаційна діяльність, Українська Бойова Управа, Українська Народна Республіка.

В статье освещаются основные аспекты общественно-политической деятельности Андрея Жука в период его пребывания на эмиграции в Вене. Основное внимание уделяется его работе в Союзе освобождения Украины за пределами родного края, а также национально-просветительской работе в лагерях пленных украинцев.

Ключевые слова: эмиграция, Вена, Андрей Жук, Союз освобождения Украины, Центральные государства, Министерство иностранных дел, украинские пленные, национально-просветительская работа, литературно-информационная деятельность, Украинская Боевая Управа, Украинская Народная Республика.

The article deals with the fundamental aspects of the sociopolitical activity of Andrej Zhuk during its stay in emigration in Vienna. The basic attention is given to its work in the Union of clearing of Ukraine, national-educational work in camps of captured Ukrainians.

Key words: emigration, Vienna, Andrey Zhuk, the Union of Ukraine's liberation, the central states, the Ministry for Foreign Affairs, the Ukrainian captured, national-educational work, literary-information work, the Ukrainian fighting justice, The Ukrainian national republic.

У перші роки становлення української державності українська влада пов'язувала великі і особливі сподівання із українцями близького і далекого зарубіжжя. Орієнтація на діаспору переважно відстоювалась представниками західноукраїнської інтелігенції, яка в тих часах була при владі та контролювала міжнародну діяльність, культурний і духовний розвиток країни. Українські емігранти, опинившись в країнах класичного капіталізму, зрозуміли, що забезпечити досить високий рівень добробуту можна виключно шляхом створення і розбудови власної економіки, а саме – шляхом створення кооперативної системи. Творцем кооперативної системи на території України став відомий український громадсько-політичний діяч, Андрій Ількович Жук (1880 – 1968 рр.), який був талановитим політиком, дипломатом, журналістом та письменником. Його багатогранна політична діяльність періоду віденської еміграції ще не має комплексного наукового узагальнення, але слід зауважити, що в різний час було опубліковано кілька статей науково-довідкового, біографічного, спеціального або публіцистичного змісту [1; 2; 6; 9; 16]. Найповніше деякі аспекти його політичної біографії були проаналізовані у низці ґрунтовних статей, уміщених у тематичному випуску альманаху "Молода нація". Але політичний і науковий доробок Андрія Жука еміграційного періоду та його багата публіцистична спадщина, вимагають пильніше придивитися до нащадка давнього козацького роду з Полтавщини, який пройшов довгий та непростий шлях революціонера.

Енергійні громадсько-політичні наддніпрянські емігранти мусили відступати з території Галичини у зв'язку з наближенням російських військ до Львова. Таким чином, Андрій Жук разом з іншими партійними товаришами емігрували за кордон, опинившись у Відні. Тут вони мали можливість відкрито працювати над втіленням в життя своїх першочергових національних ідей та задумів.

Метою публікації є дослідження та загальне висвітлення головних напрямів громадсько-політичної діяльності Андрія Ільковича Жука протягом 1914 – 1930 рр., та його внесок у вирішенні національного питання України.

Активна громадсько-політична діяльність Андрія Жука в Галичині підготувала сприятливий ґрунт для створення у Львові 4 серпня 1914 р. української самостійницької організації – Союзу визволення України, яка вже в кінці місяця мала перенести свій осідок до Відня разом з іншими політичними партіями Галичини. Там відбувається помітна реорганізація Союзу та поповнення його представниками

українських політичних партій з різними ідеологічними поглядами та переконаннями. За словами А. Жука у складі СВУ за весь час його існування перебувало понад 250 співробітників [32], яких об'єднавав головний постулат Союзу – державна самостійність України [17].

В ході реорганізації СВУ у Відні, яка відбулася у листопаді 1914 р., була здійснена невдала спроба призначення на посаду керівника Союзу М. Залізняка, який через свої диктаторські та терористичні методи управління невдовзі був звільнений з посади. Натомість керівним органом Союзу було обрано колегіально діючу Президію, до складу якої разом з В. Дорошенком, М. Меленевським і О. Скорописом-Йолтуховським увійшов і Андрій Жук. Союз з самого початку свого функціонування видав спеціальні звернення, які були перекладені на різні мови і відповідно розіслані по різним країнам Європи, з метою ознайомлення останніх з українською справою [22, арк. 4].

Слід зазначити, що на території України на той час існували невеликі самостійницькі організації, які намагалися налагодити контакт з Союзом визволення України. Андрій Жук допоміг цим політичним інституціям у здійсненні своїх задумів, оскільки він був членом спеціальної комісії зі створення єдиної загальноукраїнської самостійницької організації, провідною метою якої було об'єднання всіх політичних партій Галичини та Буковини [11, с. 71-72]. Так, на нараді, яка відбулася 30 квітня 1915 р., і на якій були присутні представники різних політичних напрямів, одноголосно було прийнято рішення реорганізувати існуючу ГУР у Загальну Українську Раду [28, арк. 1]. До новоствореної Ради увійшли 3 представника Союзу, серед яких опинився і А. Жук.

На засіданні Загальної Української Ради від 30 жовтня 1915 р., на якому обговорювалось питання про визначення головного характеру діяльності Союзу та надання відповідної оцінки міжпартійним стосункам, присутній один з членів Президії СВУ Андрій Жук, виголосив промову, в якій головну увагу присутніх зосередив на намірах Союзу щодо налагодження співпраці з урядами Центральних Держав [10, с. 18-19]. Щодо характеристики взаємовідносин між представниками Союзу та західноукраїнськими політичними партіями, то з цього приводу він висловився наступним чином: "...часом ми і австрійські українці говоримо про справи на різних мовах і одні других не розуміємо..." [27, арк. 23]. В цій заяві він намагався довести необхідність проведення культурно-просвітницької роботи та політичної пропаганди серед українського населення Західної України. На жаль,

діяльність Ради не мала вагомих практичних результатів у вирішенні національного питання, оскільки вона не підтримувала необхідних зв'язків з суспільністю, а її дії не відповідали головному партійному домаганню – здобуттю самостійності. Таким чином, на засіданні ЗУР від 28 жовтня 1916 р. Жук виступив з гострою критикою її керівництва: "Ми не вміємо себе поводити ані супроти других народів, ані супроти міністрів. Коли люди, що стоять на чолі, так себе поводять, то хто буде числитися з нами?" [30]. Коли в листопаді 1916 р. було проголошено про утворення Польського королівства і відокремлення Галичини, відбувся остаточний розкол Загальної Української Ради.

У Відні наддніпрянські емігранти у складі Союзу визволення України, започаткували власні періодичні видання, серед яких був регулярний ілюстрований щотижневик "Вістник Союзу визволення України", який виходив з жовтня 1914 р. до листопада 1918 р., після чого змінив свою назву на "Вістник політики, літератури й життя", коректурою і редагуванням якого займався сам Андрій Жук [13, с.14]. Перебуваючи у Відні А. Жук звертається до МЗС з проханням дозволити проведення національної пропаганди серед полонених українців, і в жовтні отримує згоду від військових властей. В таких обставинах СВУ розпочинає проведення перепису полонених українців по всім існуючим таборам. Звітуючи про розвиток національно-освідомлювальної роботи в таборах, А.І. Жук пише, що організована Президією Союзу група переписчиків у складі 20 чоловік "зібрали на протязі 3-х місяців дуже цінний з національного боку матеріал, оброблений у спеціальних звітах, а також заладили списки до 15 000 українців" [31; 29, арк. 15-18].

У Відні А. Жук розвертає активну роботу в напрямку літературно-інформаційної діяльності в Європі, посилаючи туди своїх добре підготовлених і оснащених відповідною літературою емісарів [22, арк. 9]. Андрій Жук розгорнув активну діяльність у середовищі полонених українців зі складу російської армії у австрійському таборі Фрайштадт [20]. Спільно з членами "Політичного гуртка" (був утворений з числа таборян) Андрій проводив серед полонених національно-просвітницьку роботу "в українським, патріотичнім, протиросійським дусі". Як зазначалося у підписаному Андрієм Жуком "Звіті з діяльності Союзу визволення України серед полонених російської армії української народності" від 4 листопада 1915 р., основними формами цієї роботи були "доступні популярні читання", навчання грамоті, випозичання з бібліотеки книжок, плекання народної музи-

ки, співу і мистецтва; курси німецької і української мов, літератури та історії, соціальних наук, кооперації, господарства і рільництва; а її метою – “пробудження національної свідомості серед полонених, поглиблення культурного рівня, поширення серед них ідеї політичної самостійності української нації, горожанське виховання на основах політичної активності та самодіяльності”.

Після заснування в таборі у 1916 р. низки культурно-просвітницьких товариств – національна та освітня робота серед полонених набула системності та планованості, чим табірний актив мав завдячувати зокрема і А. Жуку. Особливо активно працювало товариство “Просвіта” та заснований при ньому “Інститут Народного Віча”, на запрошення якого Жук неодноразово виступав з рефератами на різні політичні теми та оглядами міжнародних та військових подій, а також брав участь у публічних дискусіях на національно-історичні та соціально-економічні теми [5, с. 78]. А. Жук приділяв чільну увагу налагодженню контактів і з полоненими офіцерами-українцями, які утримувалися в таборі Терезін. Через прапорщика К. Курила Андрій почав поширювати серед офіцерів українську літературу та “Вістник СВУ” і в такий спосіб безпосередньо причинився до заснування в цьому таборі “Кружка членів Малорусской библиотеки”, що став ефективним чинником зростання національної свідомості таборян [19, с. 54].

Лютнева революція, за словами А. Жука, перетворила СВУ з “політичної репрезентації” українців з Наддніпрянської України за кордоном у “просвітню організацію для полонених і виселенців та добровільним заступництвом інтересів сих жертв війни й окупованих країв перед центральними державами”. Проте це не означало, що його провідні члени мають відмовитися від політичної діяльності самостійницького змісту. Саме під цим кутом зору слід розцінювати входження Жука до складу Бойової (Центральної) управи Українських Січових Стрільців 25 липня 1917 р., де він залишався до кінця Першої світової війни [3]. Але перед тим він активно працював з УБУ. На одному з засідань УБУ яке відбулось 23.10.1914 р., Андрій Жук заявив, що СВУ бажає мати свого представника у складі Бойової Управи [25, с. 2]. Але цю справу було вирішено поступово, ставлячи на перше місце вирішення справ першочергового значення. На засіданні Бойової Управи 28.11.1914 р., на якому був присутній А. Жук, обговорювалась справа висилки січових стрільців до Туреччини, члени наради проголосили, що потребують підтримки і допомоги з боку Союзу визволення України. Присутній на засіданні п. Боберський запропонував обрати

А. Жука, щоб той займався вербуванням російських українців в легіони січових стрільців і підготував відповідні інформаційні матеріали у вигляді брошур [25, арк. 19зв.]. Окрім цього, Союз мав виготовити мапу російської України. В короткий термін Союзом була опрацьована брошура про адміністрацію на російській Україні, яка була поширена між полоненими і українським населенням, в той час коли стрільці увійшли на територію російської України [25, арк. 22]. На засіданні УБУ від 30.11.1914 р., коли йшлося про справи вербування російсько-українського населення до рядів січових стрільців, А. Жук промовляє: "Ми зробимо багато тільки тоді коли робити будемо в імені російської України. Кожна наша акція мусить бути тісною, спільною але під прапором ідеї визволення України від російської України" [25, арк. 24]. За весь період активної діяльності Андрія Жука у складі Української Бойової Управи він проявив професійні організаторські здібності, займаючись не тільки політичним справами, але й вирішенням справ культурно-просвітнього характеру. На засіданні Бойової Управи від 3.05.1916 р., на якій йшлося про воєнну виставу А. Жук рішуче заявив: "Нам треба взяти участь у виставі, але оживити наш відділ ріжнорідністю предметів – сама вистава є комерційною. Ми можемо виставити тільки літературу про УСС, щоби зробити з того кіоск. Все залежить від того скільки коштуватиме Бойовій Управі улагодження нашого відділу. Альбом можна видати в найкоротшій часі. Видати також брошуру. В кіоску треба уладити продаж відзнак, книжок, карток".

З утворенням Центральної Ради члени Президії Союзу визволення України вітали її створення і щиро сподівались на тісне співробітництво з нею [4, с. 48]. Але на звернення Союзу від 2 травня 1917 р., де ці сподівання були чітко та лаконічно сформульовані його провідними діячами, Центральна Рада відверто виказала свою неприхильність до цього задуму і заявила, що вони "не мають нічого спільного з німецькими та австрійськими "агентами"" (представниками СВУ – *авт.*) [15, с. 46]. В світлі цих подій Союз обмежує свої практичні завдання "опікою над культурними потребами полонених і українського населення окупованих українських земель" [7, с. 1]. Це рішення викликало хвилю незгоди серед тих політичних організацій з якими співпрацював Союз визволення України. Так, на надзвичайному засіданні української ради полонених з табору Фрайштадт, яке відбулося 3 червня 1917 р. за безпосередньою участю А. Жука, було складено звернення Президії СВУ, в якому головна увага приділялась необхідності прийняття Союзом нової політичної платформи [15, с. 47].

Після проголошення самостійності УНР та її визнання урядами Німеччини та Австро-Угорщини, Андрій Жук взяв діяльну участь у залученні патріотично налаштованих таборян до лав майбутніх збройних сил незалежної України. З цією метою він часто відвідував табори полонених українців та вів в їх середовищі активну роз'яснювальну роботу. Так, зокрема, 20 - 23 лютого 1918 р. він побував в українському таборі Зальцведель (Німеччина), де взяв участь у табірному вічі. На ньому А.І. Жук в своїй промові відзначив, що “полонені Українці, які увесь час полону працювали над собою, щоб повернутися до дому свідомими громадянами й вірними синами України, представляють такий елемент, на який наша національна власть може покластися як на більш-менш вихований в громадському організаційному житті, який може принести з собою спокій і порядок на Україну” [14, с. 237].

Навесні 1918 р. А. Жук проводив пропагандистську роботу в таборах українських військовополонених у Німеччині, займався комплектуванням “Синьожупанної” дивізії та узгоджував з німецьким військовим командуванням на переговорах у Бресті-Литовському справу відправки вже сформованих дивізій на Україну. Коли після підписання мирного договору Української Народної Республіки з урядами Центральних Держав був налагоджений процес репатріації українських військовополонених, Андрій Жук для здійснення цього процесу мусив був виїхати до Києва [21, с. 5-6], щоби отримати спеціальні необхідні повноваження від українського уряду стосовно самого повернення полонених українців, а також “вияснити цілий ряд справ, зв’язаних з дальшою роботою серед полонених у Німеччині та Австрії”.

Понад десять років Андрій Жук не був на рідній землі, за долю якої він невпинно боровся на чужині. І коли трапилась нагода відвідати свою батьківщину, Андрій з острахом, зацікавленням і великими сподіваннями здійснив цю нелегку і довгоочікувану подорож. “Хотілося на власні очі побачити ті перебіни, що зійшли за цей час у житті Рідного краю – чи справді він став самостійним, чи може це яка омана!” [24, арк. 120зв.]. Коли 29 квітня 1918 р. Андрій Жук прибув до Києва, його чекала неприємна звістка про роззброєння німцями в ніч з 27 на 28 квітня дивізії “синьожупанників”, організуванням і відправкою якої займався він сам. Як пояснив цей факт на засіданні Центральної Ради воєнний міністр Жуковський: “...розформування дивізій було вирішено самим українським урядом у порозумінні з німецьким командуванням, але німці несподівано, на власну руку

роззброїли дивізію, пояснюючи це потребою "зберегти майно" [24, арк. 126зв.]. Дещо пізніше А. Жук з цього приводу згадував: "Ясно було для мене, що сформованим Союзом Визволення України з полонених військовим частинам не довіряло ані українське правительство, ані німецьке командування. Але що німці випередили українське правительство і дивізію роззброїли, це вже був акт недовір'я їх не тільки до "синьожупанників", але й до самого українського правительства" [24, арк. 126зв.]. З останнього засідання Центральної Ради, на якому Андрій Жук був присутній, дуже вразило і обурило його не тільки те, що найбільш активні і відповідальні провідники різних партійних фракцій, присутніх на цій нараді, втратили впевненість у справжній силі української нації і надію на можливе покращення загальнополітичного становища Української держави, але й їх інертність і індиферентність у вирішенні проблеми німецько-українських стосунків, яка потребувала негайного вирішення тоді як вони вирішили чекати вибуху соціалістичної революції у Німеччині [24, арк.128]. Опинившись в Україні не в зовсім сприятливий момент – момент гетьманського перевороту, Андрій Жук не міг залишатися стороннім спостерігачем цих подій, і тому прагнув докласти всіх можливих зусиль аби допомогти провідним діячам українського визвольного руху чітко з'ясувати перспективи української державності. Так, він зустрічався з найбільш впливовими урядовими працівниками (з гетьманом П. Скоропадським, з головою ради міністрів М. Василенком, з міністром закордонних справ Д. Дорошенком та ін.) в справі вирішення питання фінансування обміну військовополоненими між Україною та Австро-Угорщиною й Німеччиною [24, арк. 114-116]. За його почином і за безпосередньою участю п. Василенка, було створено спеціальну комісію, яка займалась справами повернення військовополонених хворих і інвалідів з територій Центральних держав [21, с. 5].

Після повернення до Австрії протягом липня-серпня 1918 р. А. Жук взяв діяльну участь у процесі формування з числа полонених вояків-українців 1-ої Стрілецько-козацької (Сірожупанної) дивізії [12, с. 76, 83]. За його діяльної співучасті на початку березня 1918 р. у Фрайштадті було сформовано Січовий курінь ім. Гетьмана І. Виговського. А. Жук був присутній на прощальному загальнотабірному вічу та виступив з промовою перед січовиками [18]. У кінці березня 1918 р. Жук виступає з ініціативою саморозв'язання СВУ, для чого розробляє розрахований на тримісячний термін "Ліквідаційний план СВУ". За його пропозицією провід Союзу вирішив не припиняти до

кінця червня 1918 р. видавничої та просвітньої діяльності СВУ, яка повинна була провадитися під особистим контролем ліквідаторів СВУ (А. Жука, В. Дорошенка, О. Скорописа-Йолтуховського і В. Козловського) спільно з представниками табірних громад полонених. 1 липня 1918 р. Союз Визволення України рішенням його членів було ліквідовано у зв'язку зі здійсненням його “програмового домагання – державної самостійності України” [8, с. 393].

Пізніше, за пропозицією голови українського посольства у Відні В. Липинського А. Жук отримує посаду радника посольства з особливих доручень і разом з тим, з наказу Міністерства закордонних справ Української Держави його призначають уповноваженим за ліквідацію справ СВУ. В спробі В. Липинського вдало використати міжнародну ситуацію на користь України і здобути зі сторони країн Антанти необхідну допомогу, необхідну підтримку йому надає А. Жук, який за його дорученням 27 травня 1919 р. звертається з листом до міністра закордонних справ УНР з заявою, що український народ на шляху національного визволення не заперечує проти зв'язку з російськими урядами [9, с. 61].

На початку червня 1919 р. В. Темницький призначає його на посаду радника МЗС Української Народної Республіки та головою його “похідної канцелярії”. Разом з тим Андрій Жук виконував обов'язки секретаря двох нарад голів дипломатичних представництв УНР-ЗУНР за кордоном (Відень, 18-22 червня; Карлсбад, 6-14 серпня 1919 р.), на яких обговорювалися питання щодо першочергових аспектів закордонної політики українського уряду у міжнародній політиці [23, арк. 66]. Але в ході цих нарад так і не вдалось визначити міжнародну орієнтацію УНР. Наприкінці 1919 р. приєднався до Української народної партії, яка стояла на монархістських позиціях.

Коли у Відні 4 січня 1921 р. заходами опозиційних політиці Петлюри сил було утворено Всеукраїнську Національну Раду (ВНР), то до її складу увійшли представники різних політичних партій, в тому числі і сам А. Жук. Провідною ідеєю, яка об'єднувала членів ВНР була ідея української соборної держави. В цей період А. Жук був прихильником середньої земельної власності і монархізму та припускав можливість укладення союзу із російським урядом. Ця тимчасова російська орієнтація Андрія Жука була обумовлена прагненням реалізувати національну мету будь-якою ціною. І оскільки сам термін “політика” він інтерпретував як “пристосування до обставин і використання їх для досягнення реально здійснимих цілей і можливос-

тей до того” [15, с. 57], то для здобуття дорогоцінної та довгоочікуваної свободи рідного краю, Андрій був здатен “найнеможливіше” перетворити в дійсність.

Перебуваючи з другої половини 1914 р. аж до 1930 р. на чужині, Андрій Жук ні на мить не припиняв своєї активної, політично-пропагандистської роботи, спрямованої на визволення України з-під царського деспотизму. Протягом всього періоду свого перебування у Відні, А. Жук співпрацює з українськими та закордонними часописами, розміщуючи в них свої статті з біжучих національних проблем.

Свою інформаційною, національно-просвітницькою та організаційною діяльністю серед населення окупованих Центральними державами українських територій, а також серед військовополонених російської армії, Андрій Ількович Жук відіграв велику роль на шляху визволення України та здобуття нею незалежності. Відданий своїм ідейним переконанням і вірний своїй єдиній меті, він після довгих років перебування на еміграції, мав нестримне бажання повернутися на батьківщину, але здійснити це бажання не міг. Доля українських емігрантів, які більшу половину свого життя відстоювали інтереси Українського народу, боролись за долю цілої української нації, опинившись на батьківщині, підлягали жорстоким репресіям. Обставини життя дозволили йому повернутися до рідного краю лише у 1930 р., але тільки на десять років, після яких він мусив знову емігрувати до Відня, де і помер у 1968 р. Бурхливе, іноді жорстоке і несправедливе до цього “скромного” і водночас “видатного” українського емігранта життя, не зламало його провідних ідейних переконань, а лише закріпило впевненість та віру в те, що долю рідного краю творимо Ми, і тільки від Нас залежить те, як саме нас сприйматимуть в світі.

Джерела та література:

1. Витанович І. Андрій Жук (Ільченко), кооператор-громадянин / І. Витанович. – Львів : [б. в.], 1938. – 48 с.
2. Грач Л. Діяльність Андрія Жука у таборах для українських військовополонених періоду Першої світової війни / Л. Грач // Матеріали третього міжнародного конгресу українців (Харків, 26 – 29 серпня 1996 р.). Історія. – Харків, 1996. – С. 211–213.
3. Даниленко В. М. Академік Степан Смаль-Стоцький: життя та діяльність (1859 – 1938 рр.) / В.М. Даниленко, О.В. Добржанський. – К.; Чернівці : [б. в.], 1996. – 207 с.
4. Дорошенко Д. Історія України 1917 – 1923 рр.: в 2 т.: Документально-

наукове видання / Д. Дорошенко / [Упоряд. К.Ю. Галушко]. – К. : Темпора, 2002. – 320 с.

5. Дубрівний П. Союз визволення України в 1914 – 1918 рр. / П. Дубрівний // Наукові записки технічно-господарського інституту. – Мюнхен, 1968. – № XV (XVIII). – С. 78–85.

6. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина / [Гол. ред. В. Кубійович]. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 699–700.

7. Жук А. В новім році / А. Жук // Вістник політики, літератури й життя. – Січень 1918. – Ч. 1-2. – С. 1.

8. Жук А. Розв'язанне Союзу визволення України / А. Жук // Вістник політики, літератури й життя. – 30 червня. – Ч. 26 (209). – С. 393.

9. Жук Ю. Спогади про батька / Ю. Жук // Політика і час. – К., 1994. – № 4. – С. 60–63.

10. Корольов Б. І. “Союз визволення України” (1914 – 1918 рр.): До історії створення та діяльності / Б.І. Корольов, І.С. Михальський. – Луганськ : [б. в.], 1996. – 44 с.

11. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914 – 1918 рр. / К. Левицький. – Львів, 1928 – 1929. – Ч. 1–2. – 288 с.

12. Липинський В. З епістолярної спадщини / [Упоряд. Т. Осташко, Ю. Терещенко]. – К. : Ін-т історії НАНУ, 1996. – 385 с.

13. Наріжний С. Українська еміграція: Культурно-освітня праця між двома війнами / С. Наріжний. – Прага, 1942. – 372 с.

14. Організація і відправка на Україну відділів українського війська з полонених українців німецьких таборів // Вістник політики, літератури й життя. – Відень, 1918. – 17 березня. – Ч. 15 (198). – С. 237–239.

15. Осташко Т. А. Жук в добі національно-визвольних змагань / Т. Осташко // Молода нація. – К., 2002. – № 3 (24). – С. 46–57.

16. Палієнко М. Матеріали колекції Андрія Жука Національного архіву Канади як джерело вивчення історії України / М. Палієнко, І. Срібняк // Спеціальні галузі історичної науки. Збірник на пошану Марка Акимовича Варшавчика. – К., 1999. – С. 168–175.

17. Пам'яткова книжка Союзу визволення України і Календар на 1917 р. – Відень, 1917. – 368 с.

18. Перша й друга відправка на Україну відділів українського війська з полонених українців німецьких таборів // Вістник політики, літератури й життя. – Відень, 1918. – 14 квітня. – Ч. 15 (198). – С. 225–227.

19. Прохода В. Вплив “Фрайштадтської Республіки” і СВУ на українську чинність у старшинських таборах у Терезіні та Йозефі / В. Прохода // Союз визволення України (1914 – 1918) у Відні. – Нью-Йорк : [б. в.], 1979. – С. 54–57.

20. Срібняк І. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914 – 1920 рр.) / І. Срібняк. – К. : [б. в.], 1999. – 296 с.

21. Срібняк І. Українські військово-санітарні місії в Німеччині та Австро-Угорщині (1918 – 1920 рр.) / І.Срібняк, В. Соловійова. – К. : [б. в.], 2000. – 36 с.

22. Центральний Державний Архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф.4405, оп.1, спр.13.

23. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 69.

24. ЦДАВО України, ф. 3807, оп. 2, спр. 49.

25. ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 22.

26. ЦДАВО України, ф. 4405, оп. 1, спр. 48.

27. ЦДАВО України, ф. 4405, оп. 1, спр. 65.

28. Центральний Державний Історичний Архів м. Львова (далі – ЦДІАЛ), ф. 440, оп. 1, спр. 4.

29. ЦДІА України, м. Львів, ф. 360, оп. 1, спр. 53.

30. National Archive of Canada. – A. Zhuk Collection (MG30 C167). – Vol.9. – F.10.

31. National Archive of Canada. – A. Zhuk Collection (MG30 C167). – Vol.15. – F.14.

32. National Archive of Canada. – A. Zhuk Collection (MG30 C167). – Vol.7. – F.15.